

Samenvatting bijdrage VVD- fractievoorzitter drs. Ed Nijpels Algemene Beschouwingen, oktober 1984

Individualisering

Ik zal trachten in grote lijnen op zes belangrijke veranderingen in het denken van de mens en de daarmee samenhangende ontwikkelingen in te gaan. Deze vormen samen een belangrijke stimulans tot sociale verandering.

Het eerste en belangrijkste punt is de individualisering van het menselijk bestaan. Onmiskenbaar komt het individu met zijn of haar rechten en plichten in het centrum van ons denken te staan. Het Sociaal- en Cultureel Planbureau noemt dat de „emancipatie van het individuele bestaan”. Onmiskenbaar is het individu de hoeksteen van alle hoogontwikkelde samenlevingen aan het worden. Deze ontwikkeling heeft niets met „desocialisatie” of een „aanval op het gezin” te maken. Integendeel, zou ik willen zeggen. Indien het geëmancipeerde individu zelf voor een vorm van samenleving, -wonen en -werken kan kiezen, geeft dat de samenleving een heel wat hechter sociaal fundament, dan wanneer van dwang in enigerlei opzicht sprake is.

De emancipatie van de vrouw wordt door velen tegenwoordig erkend als een goede en ontstuitbare ontwikkeling in vele landen. Wij juichen dit aspect van de emancipatie van het individu toe, evenals die van ouderen en alleenstaanden, mits geen nieuwe taboes worden gecreeërd.

Pluriformiteit

De mens accepteert steeds minder een wereld waarin alles en iedereen éénvormig is. Dit hangt uiteraard samen met de individualisering van het bestaan. Zelfbewuste en zelfredzame individuen verlangen dat aan hun onderlinge verschillen recht wordt gedaan en dat discriminatie in de meest ruime zin krachtig wordt bestreden. Dat uit zich niet alleen in een waaier van samenlevingsvormen, maar ook in een gedifferentieerd pakket van consumptiegoederen en van geheel nieuwe productiemethoden en -middelen.

Samenhang

Een derde belangrijke verandering is dat mensen leren denken over de onderlinge samenhang van maatschappelijke ontwikkelingen. In feite is dit de erkenning van de ingewikkeldheid van de samenleving. Alles blijkt met alles samen te hangen. Niet alleen in de economie, maar ook in de maatschappij als geheel. Wij hebben leren denken in termen van onderling afhankelijke systemen. Wij zijn in gaan zien dat de overheid slechts één van die systemen is. Een overheersende positie van de overheid drukt de andere plat. Willen wij dat voorkomen, dan moeten wij accepteren dat de overheid niet over een toetsenbord beschikt om in de andere systemen naar believen in te grijpen.

Toekomstdenken

In de zich geleidelijk ontwikkelende samenleving van

na de Tweede Wereldoorlog is de aandacht voor toekomstige ontwikkelingen en mogelijkheden in veel landen verslapt.

De toegenomen onzekerheid maakte de behoefte aan inzicht in mogelijke toekomstige ontwikkelingen groter.

Nu ik het hier heb over veranderende waarden, is het van belang enkele verschillen aan te geven, die ik bespeur bij de benadering van de toekomst door christen-democraten en socialisten. Ik ontwaar in de christen-democratische politiek een reactie op de onzekere toekomst, die erop neer komt dat men een herstel van traditionele waarden wenst, zoals die van het gezin als maat van alle dingen.

Daarentegen bespeur ik bij de sociaal-democraten een neiging tot „escapisme”, een ontsnappingsdrang uit de harde, boze wereld tot uiting komend in onhaalbare doelstellingen.

Op een welhaast angstig aandoende wijze zoekt men een toevlucht tot traditionele vormen van politiek, die in het verleden gefaald hebben. Hoe groot onze problemen op dit moment ook zijn, wij liberalen hebben een rotsvast geloof in de kracht van de mens om omhoog te klauteren. Tal van tekenen, zoals de toegenomen belangstelling voor het ondernemerschap, de techniek, de export, enz. wijzen op een nieuw elan in de maatschappij als geheel. Wij liberalen zien de toekomst vol vertrouwen tegemoet.

Technologie

Ik heb hiervoor al op een toegenomen belangstelling voor de techniek gewezen. Van de boeman van de jaren zestig en zeventig is de techniek en alle mogelijkheden, die deze met zich meebrengt, veranderd in een positief gewaardeerde bijdrage aan de maatschappelijke ontwikkeling.

Denken over de grenzen

Mensen zijn met andere ogen gaan kijken naar de ontwikkelingen in het buitenland. De grenzen, die door de grote landen worden getrokken, zijn kleine landen, zoals het onze, meer dan ooit duidelijk geworden. Juist het onderkennen van die grenzen van onze mogelijkheden, zal ons sterker maken en zal de samenwerking met andere landen bevorderen.

Staat en samenleving

Wij hadden en hebben gelijk als het gaat om het streven naar een kleiner overheidsapparaat. Naar dereguleren en privatisering. Naar decentralisatie en reorganisatie van de rijksdiensten. Naar heroverwegingen van uitgaven op basis van kwaliteits- en efficiëncy-criteria. Aan de andere kant zien wij de overheid, als het gaat om meer klassieke taken, schromelijk tekort schieten. Politie en justitie worden onvoldoende in staat gesteld de veiligheid in ons land op peil te houden.

Het vertrouwen van de burger in de overheid in haar functie van beschermer van zijn persoon en goed en van collectieve belangen dreigt te worden verzwakt. De aard en omvang van de huidige criminaliteit brengt naast uiteenlo-

pende vormen van immateriële ook grote materiële schade aan de individuele burger en gemeenschap met zich mee.

Is het dan zo onredelijk van ons dat wij, tegen de achtergrond van dit gegeven, voortdurend vragen om meer aandacht voor dit thema?

Het is onze stellige overtuiging dat er meer moet gebeuren. De aangekondigde beleidsvoornemens (meer cellen en uitbreiding van de rechterlijke macht en het aantal politiebureaus) vormen voor ons slechts een eerste aanzet.

De VVD wenst van het kabinet voor dit belangrijke onderdeel van het regeerakkoord de komende jaren een grotere financiële en beleidsmatige prioriteit.

Naast die door ons gewenste extra aandacht voor de bestrijding van de criminaliteit, nog een tweede opmerking en wel één die betrekking heeft op het ontwerp van een nieuwe Politiewet.

In het regeerakkoord is afgesproken dat het ontwerp van een nieuwe Politiewet zo snel mogelijk zou worden afgehandeld en dat de vorming van provinciale politie daarbij centraal zou staan. Dat het kabinet zich bij de uitvoering van het regeerakkoord iedere keer bezint op de financiële haalbaarheid van gemaakte afspraken, is op zich een goede zaak. De vraag van de politieke haalbaarheid is niet aan de orde: die is immers overduidelijk door de betreffende passage in het regeerakkoord beantwoord.

Ik zou het kabinet voor de discussie, die het binnenkort over de Politiewet gaat voeren, een suggestie willen meegeven. Zou het geen aanbeveling verdienen de directies Politie en Openbare Orde en Veiligheid van de departementen van Binnenlandse Zaken en Justitie samen te voegen tot één Directie?

Het zou een forse stap betekenen op de weg van verdere samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie. Ik zie niet in waarom, zelfs als er geen provinciale politie komt, deze kans op integratie van het politiebeleid, niet zou worden gegrepen. Zo'n samengevoegd directoraat zou in de toekomst óf onder Binnenlandse Zaken óf onder Justitie kunnen vallen. Ik voeg daar nog aan toe, dat de politieke afronding van een dergelijke operatie zou dienen te gebeuren in de vorm van een staatssecretariaat voor de Politie.

En ook dat zou niet hoeven te wachten tot de volgende formatie. Hier wil ik in dit verband de zogenaamde „grote operaties“ aan de orde stellen.

Meer dan een aantal modieus klinkende termen zijn deze voor sommigen helaas niet. Voor ons liberalen zijn de grote operaties echter van essentieel belang. Indien goed uitgevoerd, kunnen deze zorgen voor een fundamentele en noodzakelijke verandering van de rol van de overheid in de samenleving. Ik loop de operaties nu kort langs.

- a. Het ware te wensen dat heroverwegen een mentaliteit wordt binnen de bureaucratie, die niet alleen door financiële noodzaak wordt gevoed.
- b. Over de deregulering valt nog weinig te zeggen, omdat de uitvoering net begint. Men dereguleert vooral graag op het terrein van een ander.
- c. Dan de privatisering. Het heilige vuur ontbreekt, de zaak wordt niet grondig aangepakt. En zelfs de Minister-President laat zich er, om het voorzichtig te formuleren, publiekelijk niet bijster enthousiast over uit. Mijn collega De Korte zal straks op dit punt nadere voorstellen doen.
- d. Als de decentralisatie, zoals nu gebeurt, beperkt blijft tot een knelpuntenaanpak, kunnen we niet anders dan tot een negatief oordeel komen.
- e. Het verhaal over de reorganisatie van de rijksdiensten is zo mogelijk nog droeviger dan dat over de voorgaande punten. Het wordt tijd dat de grote schoonmaak van Den Haag echt op gang komt.

Ambtelijke en maatschappelijke groeperingen plegen obstructie met wisselend karakter, terwijl de coördinerende ministers zelfs bij hun collega's niet altijd de noodzakelijke medewerking ondervinden. De overheidsmachinerie draait dol en er zijn grote besparingen te bereiken. Wij vragen van het kabinet als geheel op dit essentiële punt van de grote operaties een maximale inspanning.

Als slot van dit onderdeel van mijn betoog vraag ik nog eens nadrukkelijk de aandacht voor de wet gelijke behandeling. Het heeft er veel van weg dat het kabinet de hete brij voor zich uitschuift, wellicht in de hoop dat van uitstel afstel komt. Ik herinner aan de door de Kamer aangenomen motie van mijn collega Rempt, waarin om indiening van het wetsontwerp vóór het zomerreces van 1985 wordt gevraagd. Daarbij ga ik ervan uit dat het kabinet de essentie van het voorontwerp zonder meer handhaaft.

Alles goed en wel zullen velen zeggen, maar de werkloosheid blijft voorlopig, ondanks de stabilisatie, die dit kabinet weet te bereiken, volgend jaar, toch maar hoog.

Is daarom geen vergaande en desnoods gedwongen arbeidsduurverkorting noodzakelijk? Ik zet onze argumenten waarom dwang en centralistisch ingrijpen niet de voorkeur verdienen en zelfs gevaarlijk kunnen zijn, nog eens op een rijtje.

- a. dwingende maatregelen verdragen zich niet met tal van vrijheden, die wij van groot belang achten in onze samenleving. Dwang betekent in veel gevallen ook controle, met alle narigheid vandien.
- b. de informele economie wordt er vermoedelijk sterk door gestimuleerd met negatieve effecten op belasting- en premie-opbrengsten.
- c. vergaande arbeidsduurverkorting lokt een aanzienlijk extra arbeidsaanbod uit, waardoor het effect op de werkloosheid weer ten dele ongedaan wordt gemaakt.
- d. organisatorisch en anderszins wordt het bedrijfsleven een blok aan het been gehangen, wat de groei kan remmen.
- e. op delen van de arbeidsmarkt kunnen snel spanningen ontstaan door een gebrek aan voldoende geschoold personeel, met alle gevolgen voor de loonontwikkeling vandien, officieel of zwart.

Ik geloof dat een geforceerde collectieve arbeidsduurverkorting, zoals door bijvoorbeeld Van Kemenade en de zijnen aangegeven, niet de weg is, die wij moeten gaan. De ideeën van het CNV op dit punt spreken de VVD veel meer aan en zouden wat ons betreft richtsnoer moeten zijn voor het kabinetsbeleid. Waarom? Omdat het CNV wettelijk opgelegde arbeidsduurverkorting vierkant van de hand wijst en streeft naar een aanpak per bedrijf of bedrijfstak, kortom naar arbeidsduurverkorting op maat.

- a. Bij de ombuigingen in de sociale zekerheid is een bedrag van 800 miljoen, dat betrekking heeft op het permanent invullen van het 1 juli-pakket, ten onrechte meegerekend bij het totaal aan maatregelen voor 1985.
- b. Van werkelijke ombuigingen in de sfeer van de volksgesondheid is tot nu toe nog niet veel terecht gekomen.
- c. Zoals gezegd is de koopkrachtontwikkeling in 1985 vrij gunstig. De sociale minima zullen er niet op achteruitgaan, behalve de meerjarige echte minima. De VVD is bereid om nader te bekijken of naast de matiging van de inkomensachteruitgang, die voortvloeit uit het ontdoeien van de kinderbijslag en een lagere huurverhoging zich in 1985 nog mogelijkheden voordoen om de achteruitgang verder te beperken. Daarbij merk ik op dat nu nog niet valt te overzien, hoe de ontwikkelingen van de koopkracht in 1985 precies zal uitpakken. Een

definitieve beslissing zal, net zo als dit jaar, pas in september 1985 kunnen vallen. Ik stel daarbij vast dat het kabinet, in tegenstelling tot dat wat in het regeerakkoord is afgesproken, slechts 200 miljoen in plaats van 300 miljoen heeft uitgetrokken. De VVD zal aan die 300 miljoen vasthouden.

- d. Ook het fiscale pakket aan maatregelen, dat het kabinet voorstelt roept vragen op:
1. Het plan om de vennootschapsbelasting pas in 1986 met 1 procentpunt te verlagen doet halfslachtig aan. Beseft de minister van Financiën dat het vertrouwen van het bedrijfsleven in het kabinetsbeleid hierdoor schade oploopt?
  2. Over de arbeidstoeslag, die in het kader van de derde fase van de tweeverdienersoperatie wordt gegeven, merk ik op dat het meer voor de hand lijkt te liggen om de toeslag voor de tweeverdieners op het oorspronkelijke bedrag van 600 gulden te stellen, vooral gelet op de aard van die toeslag. De bedoeling van de arbeidstoeslag is immers om enige compensatie te bieden voor de extra kosten, die tweeverdieners hebben.
  3. Nog even los van de vennootschapsbelasting, waarover ik hiervoor al iets opmerkte, kan de vormgeving van het totale pakket aan lastenverlichtende maatregelen voor het bedrijfsleven bij mijn fractie weinig enthousiasme wekken.

Terecht wordt er van werkgeverszijde opgemerkt dat van de 1,35 miljard lastenverlichting in de premiesfeer niet meer dan 250 miljoen structureel is te noemen.

In het kader van de lastenverlichting, nog een tweetal kanttekeningen.

Op de eerste plaats betekent de overwegende invulling van het lastenverlichtingspakket via verlaging van sociale premies in de werknemersverzekeringen dat van lastenverlichting voor de zelfstandigen hoegenaamd niets terecht komt.

In de land- en tuinbouw heeft 90% van de bedrijven geen medewerkers in dienst, terwijl dat cijfer voor het overige midden- en kleinbedrijf 40% bedraagt. Dat betekent dat deze grote groep kleine zelfstandigen de lastenverlichting in 1985 vrijwel op haar buik kan schrijven. Is dat niet een buitengewoon wrange resultante van het beleid van dit kabinet, dat juist zo zegt op te komen voor de zelfstandige ondernemer?

Een tweede kanttekening heeft betrekking op de landbouw. De financiële positie van onze boeren en tuinders staat onder grote druk. De tuinders hebben problemen met hun energiekosten, de veehouderij wordt geconfronteerd met de superheffing, door sommigen aangeprezen als een laatste redmiddel. Dat doet vragen naar dieperliggende plaatsbepaling van de landbouw in onze samenleving.

Het gaat dan ook niet aan de boeren te verwijten dat er overproductie is of dat het landbouwbeleid te duur is. Laat staan dat deze groep extra gestraft moet worden voor hun deels door anderen, opgelegde, inspanning.

Zorg

De conclusies die wij uit de achter ons liggende ontwikkelingen dienen te trekken zijn de volgende:

- a. praten over de crisis van de verzorgingsmaatschappij in een achter ons liggende fase.
- b. stelselherzieningen van een werkelijke fundamentele aard zijn geboden met het oog op de toekomst en
- c. overal waar dat enigszins mogelijk is, dient de mens geconfronteerd te worden met zijn of haar eigen verantwoordelijkheid.

Er dient zelfsturing in de maatschappij voor in de plaats te komen waarin ieder individu een zelfstandige en volwaardige rol speelt. Is iemand daartoe niet in staat, dan mag hij of zij op onze volle steun rekenen. Die zijn wij moreel verplicht en van harte bereid te geven.

Dat brengt mij op het verwijt van sommigen aan het adres van het kabinet, dat door de structuurpolitiek die gevoerd wordt, de samenleving bewust in tweeën gedeeld zou worden. Dit verwijt is even typerend voor een bepaald soort denken als onjuist of op zijn minst gezocht.

Het soort denken betreft het analyseren van de maatschappij langs een allesbepalende scheidslijn. Het betreft het denken in twee maatschappelijke groepen of systemen, die door waterdichte schotten gescheiden zijn. Dit denken is sterk verwant met en gestimuleerd door de opkomst van het marxisme met zijn klassenstrijd en de sociologie.

Deze wetenschap heeft er sterk behoefte aan mensen in groepen te kunnen plaatsen, het liefst zo min mogelijk in aantal. Dat houdt de boel lekker overzichtelijk en biedt de mogelijkheid de samenleving te bespelen als ware het een sociale flipperkast.

Tegenover dit arme, verschraalde beeld van de werkelijkheid, stellen wij dat een mens vele contactpunten heeft met de maatschappij. Liberalen denken in onderlinge samenhang in plaats van in waterscheidingen. De sociaal-democratie heeft het blijkbaar nog steeds nodig de klassenstrijd in een nieuwe gedaante op te poetsen.

Het verwijt van een tweedeling van de samenleving is onjuist of op zijn minst gezocht.

- a. Ieder willekeurig criterium levert een tweedeling van de samenleving op. Er zijn mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, gehuwden en ongehuwden, enz. Dit soort onderscheid zegt net zoveel of net zo weinig als het onderscheid actieven en inactieven. Binnen die categorieën zijn immers weer vele onderverdelingen aan te brengen. Waarom maken wij trouwens geen onderscheid tussen mensen die gelukkig zijn en die ongelukkig zijn?
- b. De meeste gehoorde criteria in dit kader zijn de inkomens- en koopkrachtontwikkeling, het hebben van werk en de algemene leefsituatie. Ten aanzien van de koopkracht is de simpele waarheid dat met name de minimumuitkering en het minimumloon in de afgelopen tien jaar zijn gestegen en dat vanaf modaal iedereen heeft ingeleverd.

Dat volgend jaar iets meer ruimte aan de werkende geboden wordt is daarom acceptabel.

Men mag best met ons van mening verschillen over de beste methode om de werkgelegenheid te bevorderen, maar men mag niet suggereren, dat wij bewust mensen aan de kant laten staan.

Concrete aspecten

Ten aanzien van de ziektewetplannen van dit kabinet bestaan bezwaren bij werkgevers en werknemers. Wij hebben daar uiteraard begrip voor. Toch menen wij dat de ziektewet niet geheel buiten schot gelaten kan worden omdat:

- a. het onrechtvaardig is ten opzichte van mensen, die langdurig uit het arbeidsproces gestoten zijn en die wel moeten inleveren
- b. het hard nodig is om de mensen in deze moeilijke tijd extra te motiveren om niet te snel ziek thuis te blijven en goed op hun gezondheid te letten (hetgeen ook van belang is voor een verlaging van de kosten van de gezondheidszorg).
- c. wij het er in deze kamer vrijwel allemaal over eens zijn dat het redelijk is om premie te heffen over de ziekte-
wetuitering, zoals ook bij andere uitkeringen gebeurt.

Enige maanden geleden heeft de VVD in de Kamer aan het kabinet gevraagd de inkomensachteruitgang voor WAO-ers in 1985 gematigder te doen verlopen. Een meerderheid van de Kamer heeft ons in die visie gesteund.

De bevrozing van de kinderbijslag stuit bij ons op bezwaren. Die kinderaftrek werd destijds voor inflatie gecorrigeerd. Het is dus redelijk de huidige kinderbijslag de index te laten volgen.

Het past in de financiële discipline, die de regeringsfracties in acht dienen te nemen, dat dekking wordt aangegeven voor de wensen. Mijn fractie stelt op dat punt alsnog de draad op te nemen van het voorstel dat staatssecretaris De Graaf vorig jaar bij de Kamer aanhangig heeft gemaakt en dat betrekking had op het aanpassen van de kinderbijslag voor in het buitenland opgevoede kinderen. Kortom, de introductie van het woonlandbeginsel.

Wij achten het voorstel, dat het kabinet daarover vorig jaar heeft gedaan, nog steeds volstrekt redelijk. Ik stel ook vast dat een gezamenlijke VVD-CDA-motie de redelijkheid van het beginsel heeft erkend.

Een enkel woord over de volksgezondheid is zeker op zijn plaats. In deze sector zijn de kosten ieder jaar schrikbarend gestegen. In 1983 gaven wij bijna 33 miljard gulden aan onze gezondheid uit. Dit bedrag moet omlaag en kan in onze ogen ook omlaag, zonder dat de kwaliteit van de gezondheidszorg wordt geschaad. In het huidige stelsel ontbreken voldoende prikkels tot zuinigheid, zowel bij hulpvragers als bij hulpverleners.

Ik leg het kabinet daarom de suggestie voor om een onafhankelijke commissie volgens het model-Wagner, waarin de sociale partners zijn vertegenwoordigd, in te stellen, met als opdracht vóór 1 mei 1985 concrete voorstellen te doen, ten aanzien van ombuigingen in de volksgezondheid.

Het volume van de overheidsinvestering ligt op dit moment nog 14% beneden het in 1965 bereikte niveau. Overheidsconsumptie (lees: de inkomensoverdrachten) heeft de overheidsinvesteringen verdrongen. Ook hieruit blijkt het grote belang van afremming van inkomensoverdrachten en het scheppen van ruimte voor overheidsinvesteringen. Ik vraag mij daarbij af waarom het kabinet, terwijl het zich zo juichend uitlaat over de „terug-ploeg-operatie” niet tot herhaling van die operatie heeft besloten. Over de volkshuisvesting zou ik het volgende willen opmerken. De stichtingskosten van woningen stijgen nauwelijks. Voorts heeft de Tweede Kamer dit jaar 2 moties aanvaard waarin om een matiging van de huurstijging is gevraagd. Daarom stellen wij voor om de trendmatige huurverhoging volgend jaar niet op 4, maar op 3% te stellen. In de oudere woningvoorraad worden echter nog steeds lage huren betaald, ook als de kwaliteit redelijk is. Daarom zal, overeenkomstig het regeerakkoord, de huurharmonisatie krachtig moeten worden voortgezet.

Ik wil nog een enkel woord kwijt over onze energievoorziening. De beslissingen die in dit verband genomen moeten worden, hebben bij uitstek een lange termijn karakter. Op zeer lange termijn komen geheel nieuwe technieken in zicht.

Onze energiebasis zal over 50 tot 100 jaar wezenlijk van de huidige verschillen.

Dat is maar goed ook, want de huidige kent teveel milieutechnische (ik noem vooral de zure regen) en financiële bezwaren en maakt ons te afhankelijk. Tot die tijd zullen wij echter moeten doen met bestaande en beproefde technieken. Economisch verantwoorde besparing is daarbij

noodzaak, evenals spreiding over meer energiebronnen. In dit kader is de bouw van zeker drie kerncentrales aan te bevelen.

Buitengewoon belangrijk voor de toekomst van ons land is de kwaliteit van het onderwijs. Ik ga niet in op de kwaliteitseisen. Waar ik wel een opmerking over wil maken is de noodzaak van prestatiegericht onderwijs. Dat levert ons het verwijt ouderwets en materialistisch te zijn op. Dat verwijt gold ook voor ons pleidooi voor het op peil en in ere houden van het vakonderwijs.

Wel nu, niet zonder enig leedvermaak mogen wij nu constateren dat de aandacht voor het vakonderwijs terecht geheel terug is. Het leerlingenwezen waaraan overheid, werkgevers en werknemers meer zorg gaan besteden, mag in dit verband ook worden genoemd. In de strijd tegen de jeugdwerkloosheid is dit alles van fundamenteel belang.

De uitkomst is tekenend voor de wijze waarop onderwijskundige en andere inzichten, die in de jaren zeventig als dogma's werden verkocht, nu worden ontmaskerd.

In dat licht bezien geloven wij dat de middenschool een gepasseerd station is. Niettemin wijzen wij een beperkt aantal experimenten, zoals afgesproken in het regeerakkoord, niet af: wij laten het gezond verstand graag in de tijd rijpen. Het kabinet doet een hernieuwde poging de Kamer te overtuigen van de wenselijkheid van het heffen van schoolgeld voor leerplichtigen. Net zoals vorig jaar zal dat het kabinet ook dit jaar niet lukken. Deze schoolgeldheffing wijst de VVD af. Onderwijs en onderzoek op zeer hoog niveau en het verwerken van de resultaten daarvan in hoogwaardige productie, bepalen voor een groot deel of wij weer aansluiting bij de eredivisie van landen krijgen.

Daarbij moet de overheid de bereidheid hebben platgetreden paden te verlaten. Ik noem twee voorstellen vanuit het bedrijfsleven waarop de overheid kan inspelen.

In de eerste plaats het voorstel van Philips-topman Dekker om te komen tot een „centre of excellence”, waar jonge, briljante onderzoekers alle kansen zouden moeten krijgen zich te ontplooen.

In de tweede plaats het initiatief om te komen tot een grotendeels door het bedrijfsleven betaalde „informatica-universiteit”. Dit zijn ideeën en initiatieven waarop Nederland zit te wachten. Deze verdienen van de kant van de overheid alle steun. Graag daarover een standpunt van het kabinet.

Buitenland (Algemeen)

Onze veiligheid wordt grotendeels bepaald door het verloop van de Oost-West betrekkingen en in engere zin door de relatie tussen de VS en de SU. Deze relatie is niet al te best. De laatste tijd is die nog slechter geworden door het feit dat de SU bijna alle overleg op topniveau heeft geblokkeerd, inspelend op de verkiezingen die in de VS worden gehouden. Te hopen is dat de Sovjet-Unie bij zal draaien als die verkiezingen achter de rug zijn. Nu de relatie tussen de supermachten voorlopig nog koel zal blijven, hebben wij er wat onze veiligheid betreft meer dan ooit belang bij om ons solidair met onze bondgenoten op te stellen.

In tijden van spanning is het van groot belang dat wij gezamenlijk optrekken. De SU gaat onverdroten voort met de opstelling van tal van wapensystemen in Oost-Europa en elders. In dictaturen als de SU bestaat geen democratische controle en rem op de bewapeningsinspanning, zoals die wel bestaat in de landen van de NAVO.

De VVD steunt ten volle het vredes- en veiligheidsbeleid van dit kabinet, dat wapenbeheersing combineert met een op solidariteit met de bondgenoten gerichte defensieinspanning.

Ons bondgenootschap met een van de grootste democratieën van de wereld, de VS, mag niet in gevaar komen.

Onze welvaart, die wij als geen ander land over de grenzen verdienen, dienen wij te bevorderen door een grote mate van exportbevordering. Het kabinet doet wat dit betreft z'n best. Er is het een en ander ten goede veranderd.

Wij handhaven onze ontwikkelingssamenwerking op een van de hoogste niveaus ter wereld, dat is een goede zaak. We moeten echter rekening houden met het zeer snel veranderen van het ontwikkelingsvraagstuk, zowel in politiek als in economisch opzicht. Wij zullen in dat opzicht steeds meer te maken krijgen met politieke volwaardige landen en met commerciële betrekkingen. Die betrekkingen tussen de rijke landen en de derde wereld nemen qua omvang toe. Ook de concurrentie tussen de rijke landen onderling met de ontwikkelingslanden zelf wordt groter. Nederland kan en hoeft zich niet aan die concurrentieslag te onttrekken. Het beleid van het kabinet is dan ook terecht gericht op het meer inschakelen van het Nederlandse bedrijfsleven bij de ontwikkelingssamenwerking. Het is niet alleen van belang dat we veel geld geven, maar ook dat dit geld doelmatig wordt uitgegeven. In de vier nota's die de minister van Ontwikkelingssamenwerking inmiddels heeft uitgegeven staat die kwaliteitsverbetering voorop.

Wij zijn met de minister er van overtuigd dat de belangen van ontwikkelingssamenwerking en die van het Nederlandse bedrijfsleven elkaar niet uitsluiten, maar uiteindelijk elkaar kunnen versterken.

Wij voelen ons verbonden met de vele vluchtelingen in de wereld door politieke vervolging, oorlog of burgeroorlog van huis en haard verdreven. Speciaal de grootste concentratie van vluchtelingen, de Afghanen die door de Sovjet-bezettingmacht zeer wreed worden vervolgd, verdient extra aandacht. Dezelfde zorg hebben wij ten aanzien van de hongersnood in grote delen van Afrika.

Bestaan er voornemens bij het kabinet aan deze punten in het komend begrotingsjaar extra aandacht te besteden?

De sleutel voor de hervatting van onze ontwikkelingssamenwerking met Suriname heeft dat land zelf in handen. Zolang geen concrete stappen op weg naar herstel van de democratie zijn gezet en de schulden aan de decembermoorden niet zijn berecht, is er geen aanleiding de Nederlandse houding te veranderen.

Slotbeschouwing

Het doemdenken had en heeft velen in hun ban. Maar daar zal onherroepelijk een eind aan komen. We hebben leren inzien dat het ingewikkelder worden van de samenleving niet hoeft te betekenen dat alles een chaos wordt als de overheid niet alles remt en stuurt.

Allerlei aanpassingen vinden plaats, in de verhouding tussen staat en samenleving, de economie, de overheidszorg, de infrastructuur en de buitenlandse politiek. En daar waar die aanpassingen nog niet plaatsvinden zullen ze niet lang meer op zich laten wachten.

We doen er het beste aan die aanpassingen vóór te zijn, door ons er in alle opzichten op in te stellen. Vooral in geestelijk opzicht. Naast het tijdspad van het regeerakkoord, dienen we vooral het tijdspad naar de toekomst in het oog te houden. Het tijdspad naar een samenleving met nieuwe kansen en mogelijkheden voor iedereen.

Met deze coalitie en dit kabinetsbeleid moet dat lukken. Aan de VVD zal het niet liggen.

Samenvatting bijdrage VVD-woordvoerder dr. R. W. de Korte aan de Nota over de toestand Rijksfinanciën

I Financiële taakstelling en realisatie 1984 en 1985

1. Collectieve uitgaven en rente

Dankzij het krachtige omhuigingsbeleid van het kabinet is het jaar 1984 het keerpunt voor de collectieve uitgaven.

Deze dalen als percentage van het nationaal inkomen (naar verwacht ook in 1985) maar blijven wel stijgen in volume, hetgeen te wijten is aan de stijging van de rentelasten op de groeiende staatsschuld met bijna 3 mld. De rentelast bedraagt in 1985 f 1400,- per hoofd van de bevolking en f 2400,- per belastingplichtige.

Blijft het financieringstekort op het huidige niveau, dan verdubbelt het tekort in 8 jaar tijd! De rentelast zal pas in 1993 niet meer stijgen als het financieringstekort van de gehele overheid van 10% in '84 naar 4% in '88 wordt teruggebracht. „Rente en aflossing” wordt in '85 voor het eerst de grootste begrotingspost (27,5 mld) en passeert de post onderwijs (26 mld.). De druk van belastingen, sociale premies en niet-belastingmiddelen (52,6% NI in '85) zal 1% NI lager liggen dan de norm in het regeerakkoord. Het financieringstekort blijft echter achter bij de taakstelling (met 0,7% NI). Om het financieringstekort voor het Rijk in '86 op het tijdspad van het regeerakkoord te brengen, dient het te dalen met 2,8% NI, ofwel een bezuinigingspakket van 10 mld.!

2. „Echte” bezuinigingen?

Tot en met 1985 is er voor 21 mld. aan omhuigingen gerealiseerd, dan wel voorzien (7 mld. meer dan het regeerakkoord voorstelde). Door extra beleidsuitgaven, overschrijdingen en tegenvallers (12 mld.) blijft er maar een uitgavenbeperking van 9 mld. over (5 mld. minder dan het regeerakkoord voorstelde).

II De Bezuinigingen 1985

Behalve de bezuiniging op de rijksbegroting in enge zin (3,2 mld.) heeft het kabinet omhuigingsmaatregelen voorgesteld op het gebied van de sociale zekerheid (2,5 mld.), de arbeidsvoorwaarden collectieve sector (2,5 mld.) en de volksgezondheid (1,2 mld.).

1. Sociale Zekerheid

Zowel kwalitatief als kwantitatief zijn de omhuigingen beneden de maat. Kwalitatief omdat 800 miljoen tot het 1 juli-pakket van 1984 behoort en er in werkelijkheid 1,7 mld. bezuinigd wordt in 1985. Kwantitatief wordt de omhuigingslast vrijwel geheel gelegd op de uitkeringsgerechtigden boven het minimum (ca. 700.000), de meerjarige echte minima (ca. 500.000) en de uitkeringsgerechtigden krachtens de ziekwet.

Als gevolg hiervan kunnen de uitkeringsgerechtigden op het sociaal minimum met verdere neveninkomsten op koopkracht blijven (ca. 2.000.000). Het is lofwaardig om de omhuigingstaakstelling in te vullen zonder generieke kortingen in de sociale zekerheid, maar het moet ook op rechtvaardige wijze kunnen.

De VVD acht het uitgesloten dat – na alles wat de uitkeringsgerechtigden boven het minimum tussen '80 en '85 hebben ingeleverd – ook nog de glijdende uitkeringsschaal over hen wordt uitgestort.

2. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector

Hoewel het geen populaire opgave is om op de arbeidsvoorwaarden van 1,2 miljoen ambtenaren en trendvolgers 2,5 mld. te bezuinigen heeft het wel onze steun en instemming.

Belangrijk voor ons is hierbij dat vanuit de meeste ambtenaren geen koopkrachtverlies meer behoeven te ondergaan.

Niet tevreden is de VVD over de ongelijke mate van arbeidsduurverkortingen en structurele herbezetting in de marktsector (ADV 4,8%, werkgelegenheidseffect 1,2%) ten opzichte van collectieve sector (ADV 3,3%, werkgelegenheidseffect 2,5%).

Eigenlijk zou dezelfde herbezetting nagestreefd moeten worden als in de marktsector en zouden de daardoor vrijkomende gelden mede als invulling van de ombuigings-taakstelling arbeidsvoorwaarden collectieve sector moeten dienen.

3. Volksgezondheid

De bezuinigingen bestaan voor 1 mld. uit louter financieringsverschuivingen van de collectieve naar de particuliere sector. Dit zijn naar onze mening geen ombuigingen.

Alleen de mogelijkheden van een eigen risico en pakketdifferentiatie leiden tot vermindering van de veel te hoog opgelopen vraag naar gezondheidszorg.

III Belastingen en premies 1985

1. Belastingverlaging?

Er zullen geen belastingverhogingen worden voorgesteld, zegt het kabinet. Is dat wel waar?

- De meeste tweeverdieners gaan, ondanks de algemene verlichting van 565 miljoen, per saldo meer belasting betalen.
- De tijdelijke verhoging IB en LB (sinds 1.4.1983) is met een jaar bestendig; dit staat haaks op de Contourennota-operatie.
- De 100% inflatiecorrectie is slechts een bijdrage tot de status quo.

Weliswaar komt er eindelijk iets meer afstand tussen minimum en modaal (waar de VVD onafgebroken voor gepleit heeft!), maar aan de zeer steile tarieven tussen modaal en twee maal modaal (de middengroepen) wordt niets veranderd. Dit zal in '86 moeten gebeuren.

2. Tweeverdieners

Het lijkt er op dat met de tweeverdieners een nieuwe melkkoe is aangeboord. Een verhoging van de arbeidstoeslag voor tweeverdieners zou in de rede liggen, gezien hun extra kosten.

De hoge kosten voor kinderopvang rechtvaardigen ook een toeslag. De compensatie vanwege de opslagpremie voor tweeverdieners in de vrije beroeps- en zelfstandigenfeer in de vorm van de zelfstandigenaftrek wordt zo oneigelijk gebruikt en vrije beroepsbeoefenaars zonder zelfstandigenaftrek krijgen geen tegemoetkoming.

Voor de te verdelen 80 mln. dient een ander instrument te komen (bijvoorbeeld premieheffing met een gezamenlijke bovengrens). Tevens vindt de VVD dat de - als tijdelijk bedoelde - nivellerende optrekking van de premie-inkomensgrens AOW met f 7.000,- van twee jaar geleden ongedaan moet worden gemaakt.

3. Lastenverlichting bedrijfsleven

De lastenverlichting is fiscaal gezien zeer klein. De 1,5 mld. is voornamelijk ingevuld door verlaging van de werkgeverspremies

Structureel gezien wordt het bedrijfsleven 50 mln. in 1985 onthouden. De VVD vindt, dat voor dat bedrag, t.b.v. zelfstandigen zonder personeel (zelfstandigen in de landbouw en het midden- en kleinbedrijf) die nauwelijks profiteren van de 1,5 mld. extra maatregelen, moeten worden genomen.

IV Jeugdwerkplannen

Het is een hoopvol teken, dat de seizoens-gecorrigeerde werkloosheid in september is gedaald. Dit is gebeurd op een moment dat een nieuwe lichte schoolverlaters op de arbeidsmarkt toestroomt. Het toont aan, dat het economisch beleid aanslaat.

De netto-afbraak van arbeidsplaatsen is gestopt, de leegloop verdwijnt en de bedrijven gaan weer - zij het voorzichtig - nieuwe mensen aantrekken. Dit stemt echter nog niet tot grote tevredenheid. De langdurige werkloosheid onder ouderen en jongeren beweegt zich nog steeds op een onaanvaardbaar hoog niveau.

Het jaar 1985 zal dan ook het jaar van de gebundelde bestrijding van de langdurige werkloosheid moeten worden. Terecht geeft het kabinet in zijn beleid een spilfunctie aan het plan van werkgevers en werknemers, dat wil zeggen een verdubbeling van het leerlingwezen, de vorming van praktijkleerplaatsen en groeibanen. Dit is niet alleen van belang ter bestrijding van de werkloosheid, maar ook om een betere aansluiting te krijgen van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Het Startplan - voor de langdurige gevallen - is uit nood geboren en verdient lof en kritiek tegelijkertijd.

De vraag is echter waarom alleen START (de overheid) mag uitlenen en niet ook de particuliere uitzendbureaus. In plaats van te privatiseren, publiekiseert het kabinet.

Om een goede bestrijding van de werkloosheid te bewerkstelligen is het naar de mening van de VVD niet verstandig, dat elk ministerie zijn eigen werkgelegenheidsplan creëert.

Het zou beter en effectiever zijn als het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de werkloosheidsbestrijding coördineert.

V Privatisering

Privatisering moet onze economie ombuigen naar „minder overheid, meer markt“, maar er gebeurt op dit vlak weinig. Privatisering dient van nu af een vast onderdeel te worden van de voortrollende begrotingscyclus. Het betreft overigens geen zaak van bezuinigen, maar van ombuigen van overheidsproductie en -dienstverlening naar de marktsector.

VI Met het oog op 1986

Om de taakstelling van het Regeerakkoord van het financieringsstekort van het Rijk in 1986 te halen, zou - gezien de achterstand - een ombuigingspakket ter terugsluizing naar de Rijksbegroting nodig zijn van ca. 10 mld.

In een breder kader gezien, zou een achterstand ingehaald moeten worden van 5 mld. vanwege 1984 en 1985, aangevuld met 7 mld. taakstellende bezuinigingen voor 1986 (cf. Regeerakkoord). Dat is niet 10, maar zelfs 12 mld. aan ombuigingsproblematiek voor het jaar 1986.

Ondanks de gunstige resultaten van het kabinet met betrekking tot de sanering van de collectieve uitgaven zijn we er nog niet. Er is nog een lange weg voor ons.